

Vinatea, un mite de doble fil

L'historiador Pau Viciano recorda en aquest text la utilització que diferents grups polítics han fet de la figura de Francesc de Vinatea i com la seua gesta anticastellana pot ser manipulada per dividir, una vegada més, els valencians.

Des de l'any 1983, quan el primer Ajuntament democràtic de València –amb majoria d'esquerra– va retirar l'estàtua equestre del general Franco, la principal plaça de la ciutat ha restat buida de qualsevol monument històric. No ha estat fins una dècada després, aprofitant la passada celebració del Nou d'Octubre, que la coalició de la dreta regionalista i estatal que governa el municipi s'ha decidit a reutilitzar un escenari urbà tan simbòlic per a reforçar l'hegemonia conservadora sobre la ciutat. Tal com ha reconegut la mateixa regidora de Cultura, el Cid i Jaume I –que significativament havien estat glossats en 1939 com a precedents del victoriós *Caudillo*– serien els personatges més adequats per a la nova estàtua, però ja tenien els seus monuments. A la fi s'ha optat per Francesc de Vinatea, precisament quan aquesta figura històrica secundària havia començat a ser reivindicada pels sectors més agressius de l'espectre regionalista.

La resistència d'aquest jurat de la ciutat de València a les alienacions del patrimoni reial efectuades per Alfons el Benigne al segle XIV, que posaven les principals viles del regne en mans d'un fill de la seua esposa, Elionor de Castella, s'han volgut presentar des del regionalisme *blaver* com una actitud valencianista oposada als abusos d'un rei català. Tanmateix, aquesta visió absolutament anacrònica no ha estat l'única ni tampoc la que ha tingut més difusió des del segle XIX fins a l'actualitat. Per als autors romàntics –sobretot Vicent Boix– Vinatea havia estat l'home providencial capaç d'encarrilar la protesta tumultuosa de les masses urbanes medievals. En canvi, per als prohoms burgesos de la Restauració i de les primeres dècades del segle XX –com Martínez Aloy i Carreres Zacarés–, el jurat representava l'essència compartida pels dirigents cívics liberals de l'edat mitjana, oposats tant al feudalisme opressiu de la noblesa com als excessos populars. I per als valencianistes –des de Constantí Llombart a *La República de les Lletres*– havia esdevingut un símbol anticastellà i progressista, en consonància amb els historiadors nacionalistes del Principat.

Amb el naixement del regionalisme anticatalanista, s'ha anat produint una revisió manipuladora no sols de la realitat lingüística del País Valencià sinó també de la seua història. Així, en 1965 Francesc Almela i Vives va publicar *València y su reino*, una síntesi d'història i geografia “regional” on es defensava obertament el secessionisme lingüístic. Amb tot, l'evocació de Vinatea quedava al marge de la reivindicació explícita i es limitava a la narració erudita de l'episodi. Uns

anys després, en 1971, José Ombuena, aleshores director de *Las Provincias*, aconseguia publicar un mediocre assaig on intentava rebatre les tesis fusterianes, però una volta més la figura de Vinatea quedava en lloc marginal. Aquest mite històric, doncs, encara que implícitament s'inscrivía dins de la visió revisionista de la història valenciana, no havia adquirit encara una paper remarcable. De fet, la polèmica es dirigit cap als orígens del país, on la intenció fonamental era minimitzar l'aportació catalana al naixement del regne de València.

A partir de 1977, els sectors addictes a l'“antic règim” que es mantenien en l'Ajuntament i la Diputació de València –tal com ha recordat F. Burguera– començaren a utilitzar els mites anticatalanistes per a frenar l'ascens de les forces democràtiques, que amb major o menor convicció assumien la catalanitat cultural del país. Així, la dreta més reticent al maquillatge polític i, poc després, la coalició centrista, adoptaren les tesis anticatalanistes com a justificació ideològica i bandera de mobilització populista. La figura de Vinatea passaria així de la manipulació erudita al pamflet polític més visceral. Un bon exemple de fins on arribava la utilització política dels mites històrics és l'opuscle *Historia y cultura del Reino de Valencia* (1980), que recull les ponències aprovades al segon congrés regional d'AP (l'actual PP). L'episodi de Vinatea s'hi presentava obviant a qualsevol detall que poguera suggerir una lectura progressista o anticastellana, mentre que, per contra, es denunciava el catalanisme com “un conglomerado en el que se mezclan las finanzas, la Iglesia, el socialismo y el marxismo”, tot propugnant una “neteja bibliogràfica” dels centres públics a fi d'eliminar-ne els llibres que no s'ajustaven a aquesta visió “ortodoxa” de la història local. A partir dels anys vuitanta, amb l'arribada de l'esquerra a les institucions locals i la renovació de la Universitat, les actituds intransigents del regionalisme conservador es van reforçar amb nombrosos opuscles i llibres de caràcter pamfletari que pretenien oferir la “veritable” història valenciana, tot tractant de desacreditar les recerques científiques dels ambients universitaris. Això només es podia aconseguir apel·lant a l'antiintel·lectualisme populista, que presentava els historiadors rigorosos com a “rufianes con etiqueta de intelectuales” al servei d'un suposat “invasor de corte imperialista”, segons es pot veure en opuscles com *Mosaico histórico del pueblo y Reino de Valencia* (1985). En aquest context d'una politització tan primària, l'episodi de Francesc de Vinatea s'havia de desprendre de les referències antifeudals –de poca rendibili-

Estàtua de Francesc de Vinatea a València. El blaverisme s'ha vist obligat a manipular repetidament la història.

tat populista— i decantar-se cap a un maniqueisme que ridiculitzava la figura del rei com un marit feble i presentava el jurat més com un *caudillo* arrogant que no com un dirigent cívic.

No ha estat fins a l'inici dels anys noranta que el mite de Vinatea s'ha presentat com una gesta valencianista contra els abusos d'un rei català, sobretot a partir d'accions incíviques protagonitzades per elements radicals del regionalisme blaver. En un context de desinformació generalitzada sobre la història local, els ciutadans no tenen altra referència sobre la significació de l'estàtua del jurat que les pintades agressives —d'una xenofòbia anticatalana— que omplen els carrers de València. Resulta injustificable, doncs, que les autoritats municipals, superant actituds poc racionals del passat, no hagen tingut la valentia de desmarcar-se d'aquesta apropiació de la

figura històrica, impedit que fóra utilitzada com a factor de confrontació entre els valencians. En si mateix, el monument dedicat a Francesc de Vinatea seria acceptable com a símbol cívic i integrador, però no la seua mitificació al servei d'una lectura excloent —i gens científica— de la història del país, que esdevé una mera reserva de material propagandístic per a fomentar l'espectre de l'enemic exterior i aconseguir així l'hegemonia del regionalisme conservador sobre la societat valenciana. En aquest sentit, la manipulació de la història com a factor de mobilització populista i la seua funcionalitat en l'articulació de nacionalismes xenòfobs és un fet que ningú no hauria de trivialitzar, atesa la recent experiència valenciana i, sobretot, les dimensions veritablement tràgiques que assoleix en alguns països europeus.

Pau Viciano / Historiador